

FIGYELMEZŐ

AZ EGYETEMES LITERATURA' KÖRÉBEN.

Kiadó szerkesztők

SCHEDER, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ BAJZA.

NEGYEDIK ÉV

Pesten.

Februárius' 4. 1840.

5. szám.

Tartalom. Hazai literatura. Erdőszet. A' magyar erdőszet' javításairól, Greiner Lajos (*Gáty István*). — Szépliteratura. Emlény 1840re. Berekesztés. — Külföldi literatura Diesterweg a' kisdolovásról; Greiner a' korai iskolázásról; Cantu nagy világtörténete; olasz lit. állapotok (*S. F.*). — Nyilvános köszönet az Orosz-Hírnöknek (*Nagy Ignác*). — Literatúrai mozgalmak. — Jelentés a' „Remény” zsebkönyvről.

HAZAI LITERATURA.

Erdőszet.

Beitrag zur Kenntniss und Verbesserung des ungarischen Forstwesens, und des Forstwesens im Allgemeinen. Von Ludwig Greiner.

(Vége).

IV. szakaszban panaszkodik szerzőnk (mit azonban csak azon vidékről kell érteni) hogy az erdőknek bizonyos határai nincsenek, 's enél fogva semmi művelést föl nem vehetnek. Igaz, hogy hol határ nincs, ott igaz birtok sincs, 's ki bizonytalanba dolgozik, munkája sokszor elpusztíttatik; de ott tehát miért nincsenek határok? bizonyosan, mivel a' birtokos azt nem akarja: nem olly emelések(?) többé hazai törvényeink, hogy akármely kívánatra is a' két igénylő felek között mindjárt bizonyos határ ne készülhetne; kérje meg a' birtokos a' megyei alispánt, egykét hét alatt határ lesz ott, hol soha sem volt. Igaz, hogy ez ideigleni határ csak, a' béke' fentartására, és a' művelés' lehetősitésére; de a' pör' utját ki nem zárván, ha törvényes és igazságos követelések bővebbek volnának, azokat későbbben is megnyerheti; sőt az illyes ideigleni határozásban, ha mind későbbben elvesztené is pörét (mi azonban ritkán szokott történni) nyerhet a' határozottat fél, mivel vágásait oda teheti, hol a' birtok kétséges volt, a' fát felhasználhatja, a'

nélkül, hogy a' pörnek természete szerint ezen haszonvételeket a' nyerő birtokosnak visszafizetni tartoznék. Panaszodik azon is, hogy az erdők fölmérve nincsenek. Ezen nagy hibának, melly minden művelést kirekeszt, a' birtokos csak egy részben oka, mennyiben az annak szükségét által nem látván, a' költségeztől tartózkodik, azonban csak 10, 20 ezer hold erdőségnek is hihetőleg van erdőszet, 's nem kormányozza ezt a' vadász, vagy erdőkerülő; az illyen erdőszetnek hivatalához, és mesterségéhez tartozik, hogy asztallal mérni tudjon, mit sok helyen vadászlegények is ügyesen gyakorolnak; ha hát a' birtokos várakozni kíván, és költeni nem akar, lassanként az erdőszet bizony nem nagy maga megerőtetéssel fölmérheti; ha pedig várakozni nem kíván, elég fölmérő van a' hazában, ki 10, 15 krért váltóban holdját fölméri, csak az igazgató erdőszet legyen szorgalmas urát az illy munkálatokra reá birni.

A' mit IVik fejezetében az erdők' felméréséről, földmérősz' készítéséről és az erdőleírásról mond: azok mind jók ugyan, de ki nem elégitők, sem ezen útmutatások után az erdei térkép el nem készíthető. Igen jelesek azonban (51 lap) azon előadásai, miket legjobb, és legújabb erdőszetink' tanításai és tapasztalásai következtében a' hosszabb és rövidebb turnusokról mond, hogy t. i. a' felettebb hosszú tur-

nosok újabb tapasztalások' következtetésében károsak, és szükségtelenek, mellynél fogva a' pagonyerdőket 30, legfőlebb 40 — az avasokat pedig 90, legfőlebb 100 évekre venni javálja, holott több rendbeli csupa practicus felszámolásokat állít elő a' fák' növekedésének törvényeire, és az ebből kihuzott legjobb gazdasági rendszerre. Helylyel közzel ugyan olly alapokat állít fel, mellyek a' legújabb tapasztalásokkal egyenest ellenkeznek, p. o. hogy a' tölgy, bükk, gyertyán, fehérfenyű, szurkosenyű, vörösfenyű 60 évtől 100 évig alkalmasint egyformán növekednek; sőt hogy a' növekedést, melly 60tól 100ig fölvetetett, 100on fölü is lehetne használni; hogy a' növekedés nyár-, 's egerfákban 70 és 80 körül egészen megszűnik, ha csak úgy nem érti azt, hogy már akkorra kizáradván, nem csak növekedni, de élni is megszűnnek. De mind ezek csekély tévedések ahhoz képest, mit a' 89ik lapon a' tartalmak' meghatározásáról tanít, holott az esztendei növekedéseket is számba kívánván venni, ezeket olly felületesen, olly hibásan, csak a' nagyjából és gondolom-formán határozza meg mint ha mindezeket pontos felszámolás' útján tudni épen lehetetlen volna, mellözve azon szép tanításokat, 's tisztán kimutatott igazokat az erdeitartalmak' és évenkénti növekedések dolgában, mellyeket a' mély belátásu Hundeshagen, és ezután a' derék Winkler György olly tisztán előadának, és kifejtének, hogy többé semmi kétségünk nem lehet a' pontos erdőbecsülés, és tapasztalás szerint készített növekedési szála után teendő illetén meghatározások' tökélyéről. Az erdőbecsülés még ezelőtt csak 20 esztendővel is jobban csak gyanítás, hozzávetés, és bizonytalan fölvetel volt, bár a' legnagyobb pontossággal tűzettek legyen ki a' próbaholdak, olvastattak, és mérettek legyen a' szálfák, 's számoltattak meg az egyes élőfák' köbtartalmai, de miután semmi ellenörködő fogásai nem voltak a' hajdani taxatióknak, magát hibáiban igazítani képes soha sem volt; szint illy nyomoruságban vesződött a' hajdani erdőzet az esztendei növekedések' dolgában is (Zuwachs), mellyet soha valóságos, és igaz növekedésnek felvenni nem lehetett, hanem csupán gyanításnak és véleménynek, — de köszönet Hundeshagen és Winkler uraknak, kik az erdőzetet a' kétség' ezen hinárjából kiségiték, olly munkamódot mutatván ki, melly évről évre a' valóságos, és természetes növe-

kedést kimutatja, melly szerint kezelvén minden erdősz gondja alá bizott erdejét, pontosan megmondhatja, hol legyen a' legnagyobb esztendei növekedés, melly időben legyen famennyiségre leghasznosabb levágása, melly időben legyen pénznyereségre legtanácsosabb, és bizonyos kelendő vastagságát melly időben fogja általában az erdei fa elérni, a' felvett forduló alatt (turnus) akármelley erdőben évenként mi legyen a' huzamosan kivethető famennyiség, ezeket, 's több ehhez hasonló fontos erdei feladásokat, a' fenirt derék férfiak' fáradsága után jelenleg olly pontosan lehet tudnunk, hogy 100 ölben alig hibázhatunk 3, 4 ölet: melly csodálatos tehát, hogy a' szerző most kiadott munkájában ezekről legkisebb ösmeretet venni nem látszik, sőt erdei tartalmait csupa csusztatások által állítja össze, melly csusztatásoknak okát adni nehezen tudná, p. o. pag. 89 So ist der Durchschnitts-Zuwachs im 80ten Jahr Alter 0,3 Kubikklafter. Dieser Zuwachs von $\frac{3}{10}$ Klafter kann wegen gesunden Zustand der Bäume bis ins 100te Jahr, also noch 20 Jahre gleich gross angenommen werden, nach 100 Jahren müssen wir jedoch aus den oben angeführten Gründen den Zuwachs geringer annehmen, zumal da der Holzwuchs in diesem Bestande überhaupt nur ziemlich gut ist, und schätzen daher den jährlichen Zuwachs von 100, bis 120 Jahren auf $\frac{2}{10}$ Kubikklafter, und von 120, bis 140 Jahren, d. h. bis zu Ende der Umtriebszeit auf $\frac{1}{10}$ Klafter per Joch. Der Zuwachs auf einem Joch wird daher bis zu Ende der Umtriebszeit, nämlich nach 60 Jahren, betragen: $\frac{3}{10} \cdot 20 + \frac{2}{10} \cdot 20 + \frac{1}{10} \cdot 20 = 6 + 4 + 2 = 12$ Klafter und ein Joch damals enthalten $24 + 12 = 36$ Klft. (24 Klft. enthält es nämlich gegenwärtig). Ferner wird ein Joch im 100ten Jahre des Holzes d. h. nach 20 Jahren, enthalten $24 + \frac{3}{10} \cdot 20 = 24 + 6 = 30$ Klft., und im 120ten Jahre, d. h. nach 40 Jahren $24 + \frac{2}{10} \cdot 20 + \frac{1}{10} \cdot 20 = 24 + 6 + 4 = 34$ Klafter; im 1ten Jahre endlich ist der Ertrag = 24 Klft., oder wenn die Ermittlung desselben zu Anfang des Jahres geschah, und die Haungung zu Ende desselben geschicht, mit einem vierjährigen Zuwachs = $24 + \frac{3}{10} = 24,3$ Klft. wofür wir jedoch nur die ermittelten Summen von 24 Klft. annehmen. Nehezen hiszi rec., hogy mikor 80tól 100ig évenként $\frac{3}{10}$ köb öl nevekédést veszen föl, okát tudná adni, hogy 100tól 120ig miért vesz $\frac{2}{10}$ köb öl növekedést, 's ismét 120tól 140ig mi okból

legyen az esztendei növekedés hold számra $\frac{1}{10}$ köb öl, olyatén csusztatásokból kiszámolt, vagy inkább csak jóslott erdőtartalomból valóban a' húzamos esztendei vágható ölfamenyiséget kiszámolni csak szenvedhető pontossággal is lehetetlen. 'S így az erdőknek jövedelmezése vagy meghatározhatatlan, vagy csupán csak mystificatio leend: nem úgy Hundeshagen, és Winkler, kik a' valóságos, és természetes tartalmat, a' valóságos és természetes esztendei növekedést olly pontosan állapítják meg évről évre, hogy eziránt semmi kétséget fenmaradni nem engednek; ide nem értvén azon csekély eltéréseket, mellyek illy körülményben nem számíthatók. A' mit a' kevert idejű fákról több lapokon mond, azok' tartalmát, és növekedéseit hasonló csusztatásokon viszi keresztül.

Azonban leginkább csodálkozok rec. azon, mit szerző a' toldalékban mond illy feladást állítván elő:

Egy 60 holdból álló erdő becsültetett 1838-ban tavasszal, és holdszámra a' tartalom tállatott 40 köb ölnek, 's így összesen 2400 köb ölnek; az esztendei növekedés egy holdon $\frac{1}{2}$ köb öl 30 vágásokkal kell az egész erdőt letisztítani, kérdés mennyi ölfát lehet, és kell évenként levágni? Ezen feladásról azt jegyzi meg szerző, hogy illyen feladást semminemű könyvekben nem talált, pedig rec. mennyire ismeri az erdészeti íróka', illyen feladásokat, Burghardfon kívül mindenikben talált, sőt ez illy felszámolások nélkül a' tartalom szerinti vágás lehetetlen is volna, a' minthogy illyenekről bőven tanítanak Hennert, Hartig, Späth, Cotta, Hundeshagen, Winkler, és mások, sőt Winklernek Geometriája is tele van illyszerű feladatokkal, kinek munkáit maga szerző is idézi. Azonban, hogy illy munkákat, mellyek pedig erdészetre nézve kikerülhetetlenek, szerző még eddig figyelemmel nem olvasott, megtetszik a' feljebb irt feladat' megfejtéséből, holott ő az esztendei vágásmennyiséget találja = 94,710632, holott az Hennert szerint 95, Hartig szerint 95,5, mi mind kettő hibás, — a' valóságos esztendei vágás Späth szerint pedig 96,4311 köb öl, melly különbség ugyan a' gyakorlatban annyi mint semmi, ellenben számvetésben elszívelni nem lehet. Ennélfogva rec. nem tudja, főnebbi felszámolását a' szerző minő úton tette legyen? de hogy az hibás, minden számolni tudó erdész meg fogja mondhatni, sőt igen hi-

hető, hogy a' szerzőnél is ez csak tolltévedés. Mind ezekből világos, hogy szerző a' tudomány' előhaladásával még eddig versenyt futni nem törekedett, 's ennél fogva bár igen szép észrevételei édes hazánkra nézve erdészeti tekintetben becsesek, de erdei ösmeretünket, 's kivált literatúránkat nem fogja sokkal előre segíteni. De hihető, hogy jövőd munkálataiban, tekintvén a' haza' szükségéit és a' külföld' haladását, semmit el nem mulasztand, mit a' haza' javára tehet.

Gáty István.

Szépliteratura.

Emlény. Karácsoni, ujesztendei és névnapi ajándék MDCCCL.

(Vége).

Következik Jósika' elbeszélése „Rózs a Mária“, mellyről igen keveset kell mondanunk, azt hogy a' könyvben legjobb, 's külön véve is egy a' sikerültebb művek közül. Az egész beszély könnyű, de biztos kézzel van mintegy oda vetve; mind ép kézláb ember ki benne fellép, egy durva kornak nyers erős fia, hatalmas, ingerlékeny érzékiséggel, melly egy hajthatatlan léleknek, egy stereotyp gondolatnak (hit vagy babona, való vagy tévedés, mindegy) szolgálatjában áll. Itt semmi túlfeszített, semmi émelgős, semmi beteg kinövés. A' szerző értette mint kell egyszerű, 's épen úgy szerkesztett történetet valószínűség 's az élet' tarka képei által érdekessé tenni.

A' boldog szerető, elbeszélés Csató Páltól. Peörfeeregh agglegény' kalandjai, mellyek azon végződnek, hogy egy leánynak öltözött fiúba szeret, és csalódása tünvén, gazdasszonyát veszi el feleségül. A' beszély tréfásan 's élénken kezdődik, de utóbb csaknem egészen elnehezedik a' mindennapias 's az olvasóra nézve is kellemetlen családi viszályok' fejtegetése által. A' szerző megvetett minden mesterségesebb bonyolítást, Peörfeeregh characterrajzával akarván a' hiányt betölteni; de ennek személyessége sem nevetséges eléggé, sem rendkívüli, hogy a' figyelmet olly nagy mértékben megérdemelje. Jó oldala, hogy következetesen van tartva, nem túlzott, nem erőltetett, 's ehhez illő a' csinos, könnyű, folyamatos előadás. Hogy a' fiút lánynak öltözteti, aligha botrányoztatónak nem fog találni. Megrovandó a' kitérés is a' tudós társaságra. Csató csak maga ellen vet, midőn

olvasóit a szemleiróra emlékezteti. A tudós társaságnak másik törvényes neve is van: magyar academia, 's kinek tetszik, evvel él. Csató az alapítókat, kik olly nagyszerűleg áldoztak, akarja-e kigúnyolni a névért, melyet az általok szerzett intézetnek adtak? mert, hogy az academia' mostani tagjai magok nevezik magokat tudósoknak, *nem igaz*: e' név megvolt, mielőtt ők a társaságha léptek. Mire való hazugságokat terjeszteni még költészetben is, 's azok által ennek tiszta világát megbecsteleníteni? Az egész okoskodás különben is helyén kívül van, 's fölt, melly igen rosszul áll.

Ne ábrándozzatok, novella *Garaytól*. Setét és kellemetlen tartalmu, melly semmi örömsugár által fel nem deríttetik; mellyben apró és aljas emberek és czinkosságaik játszószák a fő szerepet. Maga Irene nincs olly szeretetre méltólag kiállítva, hogy bukása fölöttébb érdekeljen, vagy épen sajnálatot gerjeszzen; F... színész' nemeslelkűsége inkább sugár, melly feltűnik, hogy az egész képet annál setétebbé tegye hamar enyésztevel. Azonban a' rosszul választott tárgyat a' szerző ügyesen dolgozta fel: a' szerkezet jó, világos; helyenként hű és jellemes leírások, 's az egészben sok valószínűség. Ohajtható, hogy a' jelles fiatal szerző háladatosb tárgyakra fordítsa erejét. Egy úttal nem mellőzhetünk el néhány nyelvi észrevételt. A' dandy 's fashionable (nem fassionable, mint a' szerző mind kétszer hibásan írja) nálunk kevéssé ismeretes szavak 's alig alkalmazhatók; mert ha a' dandy nem több mint *piperőcz* 's a' fashionable divatos, divatszertű, akkor a' magyar szavakkal is beérjük, ha pedig a' dandyt 's fashionablet teljes angol értelmében, minden finom árnyazataival akarjuk venni, igen bajosan fogunk rájuk embert találni; mert a' kis körü és csaknem egyszínű magyar 's az óriási 's ezer alakú angol életmód között roppant különbség van. Az illy dolgokat egy szóval át erőltetni nem lehet. Ki nem hallott, péld., az angol kényelemről (comfort), melly a' világon a' legtökélyesben kiszámítottnak, a' kedélyre 's érzékekre nézve legkinálkozóbbnak tartatik? 'S ha most a' magyar emberről, ki szűrében 's juhászbundájában a' hó' tetején jó ízűt aluszik, azt mondanók, hogy igazi comfortable fekvése van, nem mosolyogna-e, ki valaha az angol comfort' jóvoltával élt? Az idegen szavakat vagy azért lehet felhozni, hogy nevetségessé tegyük azt,

ki velök affectál; vagy ha olly dolgot akarunk kifejezni, mellyre magyar szavunk hibázik: de hol a' *dolog* nincs meg, vagy csak kisszerűleg. 's mi annak a' magyar név helyett egy nagy idegent adunk, annyi, mint ha a' szatócsot nagykereskedőnek csúfolnók.

És még egyet. A' *gyámok* helyett tán *gyám* is elég volna. Igazok van, kik a' *nok*, *nök*, *nek*-es szók' elszaporodásától rettegnék: alig van ennél a' nyelvben valami ízetlenebb 's egyszerűbb ragályosabb, mert a' legeggyűgyűbb ember is képes illy szókat koholni, de gondosabb írónak, millyen a' szerző is, az illy koholmányt felkapni nem szabad; sőt bir. azt hiszi, nem volna disztelen vállalkozás egy *nok*, *nök*-irtó társaságot szerkeszteni. Anynyira ment már ezen csúnyaság, hogy tőle valamennyire is menten maradni felér egy mérséklet-egyesületi tag' érdemével, ki soha pálinkát nem iszik.

Befejezésül *Pulszky Ferencz*' Népmondái állanak, bevezető figyelmeztetéssel a' népköltészetre. Nem ajánlhatni eléggé ezen tanulásra, 's olly mély valószínű intések' olvasását. Ha valahol, nálunk igazán elvált gyökerétől a' költészet, 's nem csak a' nép' életében nem, hanem még egy felsőbb 's habár mesterkelt, de mégis létező világ' szokásaiban sem gyökerezik; mert ettől írónk többnyire távol estek. De ha, mint bir. hiszi, igaz van Pulszkyknak abban, hogy a' felsőbb, magasabb világ nem nyújthat elég tápot a' költő' lelkének, úgy e' fogyatkozáson nem kell annyira sópáncodnunk, mint inkább figyelmünket a' durva, de természetes nép felé fordítanunk, el nem mulasztva mindazáltal a' lehető haladást egyéb irányok felé is. A' három népmonda versekben van adva. A' versek egy kissé pongyolák, a' mondák magok nem valami csattanó hatásuak; de igénytelen egyszerűségök megbékít a' hiányokkal. Bir. egyébiránt örömmel üdvözlí a' sokoldalúlag mivel fiatal szerzőt e' pályán, mint egészen a' magyar literatúráét. Azon idegenszerűség, melly árvíz-könyvi utazásaiban még néhol feltűnő, itt végre elenyészik: neki már saját, önálló magyar stílusa van, virágos és tartalmas egyszersmind; ismeretekben épen úgy, mint képzelemben gazdag elméjének lenyomatja.

Ezek a' könyv' nagyobb közlései. Mi a' verseket illeti, azok általában csinosak, kedves külsejűek; de a' tartalom néhol igen csekély

a' szép csengéshez képest. *Garay*' dalai tiszta bensőség által kitünők. Igen kedves kis dal „Az égő ház“, „Házi boldogság“. Népies hangja által nem kevéssé érdekes a' „Nagyidai vajda“, melly következetes egyszerűséggel van véve, vége azonban csonkának látszik, 's a' pipa Zápolya' korában anachronismus. Jobb dalaink közé számíthatók ,Sir felett' és ,Valomás' *Riskótól*, *Téli dalok* II. V. *Pájertől*, *Őszi dal* *Erdélyitől*, 's mit előbb kell vala említeni, *Éjjel* *Vachott Sándortól*: mély érzelem 's jó hangzatú versei ajánlják e' művet. Nem rossz az *Agg szűz* *Sujánszkytól*. A' pietasnak egy neme ihli át e' dalt, ellenszerűl azon sok bánársnak, mellyel ezen osztály, világ' kezdetétől fogva talán minden költőtől illeteték.

Szivesen adunk helyet néhánynak az említett dalok közül, mellyek' szerzői még kevesbé ismeretesek, de ismertetni érdemesek.

Valomás.

Riskó.

Meggyónom bűnömet,
O lány neked;
Tán hűtlenebb vagyok
Mint képzeled.

Szeretlek lángolón,
Tanúm az ég!
De van, kiert szívem
Hőbb lánggal ég.

A' lét csak kebleden
Édes nekem:
Amazt megváltanám
Száz életen!

'S te olly gyanútalan
Mosolygsz reám?
O lány! te jól tudod,
Hogy az — hazám.

Sir felett.

Riskó.

Beteg valék, levert a' fájdalom,
Te ápolál, o angyal, engemet,
'S szelid segélyeden enyhült kínom,
Melly, úgy remeltem, hant alá temet.

Csalárd remény! im itt maradtam én
Ujabb keservek' martalekaul,
Tört sajka a' lét' zajgó tengerén;
Ragadva sorsom' vad hullámitul.

'S angyal te, kit még boldog szerelem,
Kit dús öröm mosolyga még körül,
Te alszol — 's álmod mély és végtelen,
Ejedre hajnal csak mennyben derül.

Téli dalok.

Pájér.

II.

A' hófehely hamis,
'S a' szőke lányka is
Olly csintalan!
Együtt enyelgenek
A' pajkos gyermekek
Minduntalan.

Égből lejö a' hó,
A' csókra szomjazó,
'S leányra száll;
'S örömben olvad el
A' pajkos hófehely
Szűz ajkinál.

O én is hó leszek,
Az égbe fölmegegyek
'S leszárnyalok:
Le mennyből is, leány!
'S ajkidnak biborán
Elolvadok.

V.

Ki tudja mért örülök én,
A' sápadt télnek eljöttén,
Mint nyárnak a' gyerek?
Mert kurta hűvös nappala,
Miként boldogságom vala,
Mellyért valom remeg;

Mert éje hosszú, végtelen,
Mint szűmben a' kin, gyöttelelem;
Mert halvány színe holt,
Miként arczom' vonásai;
Mert fagy, jég, a' tél' társai,
Mint a' lány' keble volt.

A' könyv díszesen van nyomtatva a' kir. egy. műhelyében, 's pompásan kötve, öt aczélmetszettel. Az első kép *Széchenyi Crescentia*, született *Seilern grófné*. Bár többször is örömet látjuk hazánk' e' tisztelt hölgyének nemes arczát; de szivesen vettük volna, ha az előbb a' magyar Emlénnyel adatik; akkor nem kellene olvasnunk a' magyar kép alatt: gezeichnet v. *Barabás*, ki szinte magyar. Három kép (*Szenczyné, Irene*, 's a' háremi hölgy) angol képek' utánnomata. A' nagyidai vajda *Barabás'* rajza után készült. A' magyar művész ritka madár. Ideje, hogy valahára már ne kelljen külföldre menni, ha egy kis rajzra van szükségünk. *Barabás* sok szerencsével kezdte meg e' pályát: ki ne ohajtana, hogy tőle minél többet 's nagyobbakat lássunk, díszére magának 's a' honnak, melly őt fiának nevezi.

9. A' neveléstudomány és iskolaügy egész figyelmünket érdemli meg. Ez a' mező az mellyen vetniük kell, hogy idővel arassunk. Mind azoknak, kik e' tárgyokról gondolkodni szeretnek, ajánlhatók a' következő munkák:

1. Der Unterricht in der Klein-Kinderschule, oder die Anfaenge der Unterweihung und Bildung in der Volksschule. Bearbeitet von Dr. F. A. W. Diesterweg, Director d. Seminars für Stadtschulen in Berlin. Dritte verb. Aufl. Crefeld, Funcke, 1838. nSr. 45 kr ep. „Valóságos szerencsétlenség, mond egy becses lit. lap, hogy azon intézetek, mellyeknek rendeltetése 3—7 évü gyermekeknek olly tartózkodási helyet nyújtani, melly az utczai élet, a' henyé esatangolás és minden felvigyázás nélküli időtöltés ellen ója meg: *iskola* nevet kaptak (s félo hogy nálunk e' név nélkül is maholnap az-zá fájúlnak majd ebbeli intézeteink). Mert már most a' kellenél korábbi iskolázás még korábban kezdődik, mint eddig. Összeszöditnek egy sereg gyermeket, 's nem tudnak velök egyebet csinálni, mint olvasni, írni, számvetni. Annál több figyelmet érdemel e' könyv, mert e' visszaélés ellen buzog, vezérfonalat és anyagot nyújt a' felfogási és nyelvi gyakorlatokhoz, 's az olvasás, írás és számvetés' legszükségesebb előgyakorlataira szorítkozik. Azonban minnél is szűkebbre gondoljuk a' kisededovó intézetek' körét szorítandónak és minden tulajdonképeni oktatást abból kirekesztendőnek; t. i. a' gyermekeknek itt csak alkalmat és ösztönt kellene adni némi szabályzott játszó foglalkodásokra: hadd mozogjanak ok illó felvigyázás alatt, elég koronként fél fél óráig figyelmöket elbeszéléssel, holmi tárgyak' mutogatásával, énekléssel, kised dalversek' elmondatásával lelánczolni. Mikor ülnek, legott kezeiket kell faragésálással, fonással, rajzolgatással fán, a'gyagban, homokban, nagy táblákra foglalkodtatni. Holmi elemi, nem fárasztó, nem húzamos, a' gyermekek' korával megféro vívás, birkozás- és egyéb testi gyakorlásoknak sem szabad hibázni. Ezen célra télen egy nagy terem, nyáron egy tágas, szellős, részint árnyékos hely szükséges. De ne is igen legyen 30 gyermeknél több együtt, mert többre illőleg ügyelni bajos, ha meggondoljuk, mennyi mindenféle segedelemre szorulnak illy kised gyer-

mekek; mindenek előtt pedig szükséges olly felvigyázókat találni, kik tudják, mint kell kisedekkel bánni: minden esetre ne legyen nagyon öreg v. nagyon fiatal, gyermektelen v. nagyon sok gyermekkel megáldott házaspár."

2. Schule und Leben, oder nachtheiliger Einfluss unzweckmässiger Schul-Einrichtungen auf d. Gesundheit, aus d. physiologischen Standpunkte dargestellt von Dr. G. F. C. Greiner, herz. saechs. altenb. Medizinalrath. Altenb. bei Pierer 1838. Sr. 30 kr ep. (LB). — Szerző azon eléggé megalapított álláspontból indul, mi szerint a' sok iskolázás a' gyermek' egészségének ártalmas, 's megmutatja élet- és lélektani okokkal, mikép ez ártalmakat erőködéssel járó, sok és elvont-tudományos tanulás elkerülhetetlenül maga után vonja. Különös figyelemre méltó, mit szerző az idő előtti komoly tanulásról, annak a' testre és lélekre káros voltáról ad elő. Így nemelly, a' tulajdonképeni oktatást illető észrevételei is olvasásra érdemesek. Teljes igazsággal kárhozzatatik az anyanyelvöl idegen nyelvre tett korai fordítás is, mint a' melly a' gyermek erejét rendszerint nagyon elfoglalja; így a' felettesűrű iskolai foglalatosságokat, mik a' szabad önfooglalkodásra sem időt, sem kedvet nem engednek.

10. — 1. Történettudomány. Egyike a' leg figyelemre méltóbb munkáknak: Storia universale scritta da Cesare Cantu. Tomo primo. G. Pomba e Co., 1838. Sr. 640 l. 3 ft 20 kr ep. — (Leipz. A. Z. f. d. B.). Az egész tizen-nyolcz kötetre van tervezve, 's a' világ' valamennyi tartományai és népei történeteinek teljes encyclopaediája lesz. Szerző a' régiek', úgy az olaszok, francziák, angolok és főleg a' németek' forrásaikat is nem csak ösméri, hanem szeretettel kutatta is. A' megjelent kötet, mellynek ajánlását a' Károly Albert király által Turinban alkotott történettudományi biztosság elfogadott, a' föld' történetével kezdődik, a' zsidók, inausok, chinaiak és egyiptomiak' ismeretes mondáik szerint; valamint a' föld' forradalmái előadásával a' legújabb földtani fölfedezések szerint: mindazáltal az *ember'* történeteit illetőleg a' szent kútfők által megalapított időponthoz ragaszkodik, minthogy valamennyi elővilági nyomok közt az emberfaj létezésére régiebb tanúságai nincsenek. Német munkák közül főleg a' két Humboldt, Heeren, Schlegel Fr., Creuzer, Heyn-

Gatterer és Klaproth használtattak 's idéztettek szerző által ez első kötetben. Azonban mindenütt önbírálattal dolgozik, 's így könyvében érdekes összeállításai találhatók India és Mexico, Egyiptom és Éjszak-Amerika' régi emlékeiknek, Herodot Champollionnal, Belzoni Wilsonnal hasonlítva — szóval annyi anyag, hogy ha a' könyv nem volna is illy ügyes kézzel szerkesztve, az olaszokra nézve mégis nagy becsű volna, 's további, jutalmazó vizsgálatoéhoz szolgáltatna tárgyakat.

2. **Olaszországban** az értelmességi és literaturai mozgalmak' legelőkelőbb városa folyvást Milano. Van néhány vállalkozó könyváros és nyomtatója, mint Stella, Carrata stb, kik munkásság és ízlés' tekintetében valamennyi olaszországi műhelyt meghaladnak. Bécs és Prága is alig mérkőzhetik Milánóval literaturai és tudományos termékenységre nézve. Egy, mult évi augusztusról szóló tudósítás csak az egy hónapra tíz kitünőbb jelenetet hoz fel, többnyire történeti regényt. Kijegyzendőnek tartjuk *Garzetti* János prof. munkájának: „Storia d'Italia sotto il governo degli Imperatori Romani“ folytatását, melly Roma' és Italia' literaturatörténetét adja elő Kr. u. 117—476ig. *Loccatelli* Tamás Rosalba Cariera híres képíró' életét adta; *Forvara* prof. egy „Trattato di chimica tecnologica“ban a' tűzszerek', főleg a' fának valamennyi europai tartományokban folyvást öregbedő ritkulása' nevezetes kérdéséről elmélkedik 's tanácsokat ad, mikép lehetne Olaszországban az erdőszet' további sülyedését megakadályoztatni. Említésre méltó Gil Blasnak Stellánál megjelent új, 300 francia vignettel ékesített diszkiadása is *Quirico Viviani*' fordítása szerint. — Időszaki sajtója Milánónak tavall így állott: Politicai újság, egy: *Gazetta di Milano*; tudományos, literaturai, szépliteraturai és vegyes 26, u. m. *Bibliografia italiana*; *Biblioteca italiana*; *Ape delle cognizioni utili*; *Annali di statistica*; *Ricoglitore*; *Cosmorama pittorico*; *Fama*; *Pirata*; *Annali univ. di medicina*; *Effemeridi delle scienze mediche*; *Giornale delle scienze mediche*; *Giornale della farmacia chimica*; *Giornale d'agricoltura*; *Indicatore lombardo*; *Progresso dell' industria*; *Termometro mercantile*; *Prezzo corrente generale*; *Foglio commerciale*; *Ecco della borsa*; *La bilancia*; *Figaro*; *Corriere delle dame*; *La moda*; *Giovedì*; *Studii per le donne italiane*; *Censore univers. de teatri*.

3. *Stella*' olasz bibliographiája 1836ra 3374, 1837re 2875, Olaszországban nyomtatott könyvet hoz fel. Legtöbb közte a' fordítás, zseb- és imádságos könyvek, lakodalmi versesetek, 's új kiadások. Ezeket letudván: a' jelenkor' olasz íróinak munkái csakugyan kicsi számra zsugorodnak össze.

— **IGAZÍTÁS.** 3d. számunkban, a' 40d. szeleten, *Kant Rozenkranz*-fele kiadásának ára nem 15 ft 15 kr, hanem 32 ft 15 kr ep.

S. F.

Nyilvános köszönet az Orosz-Hírnöknek.

A' magyar literatorkodás ellen sok magyar író panaszkodott már, különösen azok közül, kik még csak fölvergődésben voltak az annyira röggőnek kürtölt, de egyszersmind vajmi fenyves pálya felé. Én kétségkül ez utobbiak' utolsó közé tartozom, és — csoda dolog! — mindeddig egyszer sem panaszkodtam, sőt mondhatom tökéletesen meg voltam elégedve írói helyzetemmel, és csak haladásom' lassúsága bosszantott; mit azonban ketőzött szorgalommal törekedtem 's törekszem folyvást elnyomni. De egy körülmény mégis rendkívüli fájdalmat gerjesztett írói érzékeny szívemben. 's most jól esik egy két szót mondhatnom, miután a' baj már orvosolva van. A' hírnöki szemle ugyanis az Athenaeumban megjelent novelláimról soha sem tón említést; pedig hányat részesített ros és jó kedvében! Én valóban haragudtam Csato urra, hogy novelláimat kissé le nem piszkolta, mert vajmi sokat nyertem volna ez által a' közvéleményben; de haragudtam azért is, hogy meg nem dicsérte, mert ez utóbbi esetben megnyíltak volna szemeim, a' rosz ösvényről eltértem volna, 's most ellenkező irányt követnék, és nem utolsó helyet tartanék elfoglalva a' közvéleményben. De fájdalom, jámbor kíváncsi nem teljesült, míg végre a' segéd kifáradt, 's maga a' tábornok foglalá el helyet. Vigasztalhatatlan voltam, mert nem hittem, hogy olly magos helyzetből annyira le, egészen hozzam, lehessen látni. Már most minden elveszett — gondolám, nagyot sohajtva, — az én nevem nem fog megemlítetni a' szemlében; meghalok 's feledve leszek!“ De esalatoztam, 's bebizonyult azon állítás' valósága, hogy nagyok előtt inkább találhatni irgalomra 's méltányra. Lelkem öröme magosra lobbant, midőn az Orosz-Hírnök 8ik számában ezeket olvasám: „Ugyan az első számban (Athenaumban) egy eredeti novella nyitja meg az e' nemü dolgozatok sorát Nagy Ignácztól: „Vért véért“ borzasztó ezim alatt, melly a' 2ik, 3ik 's 4ik számon keresztül foly 's csak az 5ikben végződik. Ha mondjuk, hogy az elbeszélésben egy öz duena (matrona), egy corregidor (főbíró vagy kormánytanácsnok), egy hidalgo (nemes ember, lovag), egy hija vagy muchaiha (lányka), egy caballero (szerelembajnok), egy kolostor és egy monja (apácza) jön elő, teljesen kifejtettük, hogy egy spanyol novella áll előttünk, mert hisz ezek olly

megkivánatai az újabb spanyol elbeszéléseknek, hogy nincs egyébre szükség, mint azokat a „detur misceatur“ szerint egy mozsárba rakni, jól összetörni, papirosra önteni, 's kész a' novella. — Ezen elbeszélés, mint kétségkívül több olvasó is észrevehé, nem egyéb mint hezagpótló. Minthogy e' kifejezést rövidség' kedvéért többször fogom használni, szükségesnek látom ez uttal fölvilágosítani, mit akarok általa értetni. Hezagpótló korántsem annyit jelent, mint magában gyenge vagy rossz, hanem a' lapnak céljaitól inkább vagy kevesebbé távol eső és csak mintegy szükség' esetén van használva ott, hol annak szorosan véve helye nem volna. Illy értelemben tehát minden lapnak (talán tapasztalásból szólnak?) vannak hezagpótló cikelyei, csak ohajtható, hogy azok minél kevesebbek legyenek. Egészen nem vagyok ugyan képes fölfogni e' mély bölcseségü szavak' valódi értelmét, mert az idézett személyek' néhányán nélkül nemcsak az új szemleirő, de alkalmasint még maga Csaplovics úr sem tudna spanyol novellát írni; annyit mindazon által világosan megerttem, hogy novellám az Orosz-Hírnöknek nem tetszik. Ezért tehát ezennel őszinte köszönetemet van szerencsém kifejezni Orosz urnak, azon megjegyzéssel, hogy ezental is mindenkor legbuzgóbb törekvesem lesz olly dolgokat írni, mellyek neki tetszeni nem fognak, 's miket ő gáncsolni vagy nevetégesse tenni szives lesz. Budapest, febr. 1sején, 1840.

Vagy Ignác.

Literaturai mozgalmak.

—Pápan, a' ref. collegium' műhelyében elkészült vámosi ref. predikátor *Pap István*tól: *Temploban mondandó köznapu imádságok*. Első rész; mellyben vannak 5 heti *közönséges köznapu imádságok*. 8r. 220 lap. — Ugyanott sajtó alatt a' második rész; mellyben vannak *különös köznapu*, úgy mint: urvaesőrája előtti (poenentialis), esztendő reszeihez alkalmaztatott (tavaszi, nyári, őszi, teli), gyásznapu és más alkalmatossági imádságok (elkészül pesti józsefnapi vásárra). Ugyan azon szerzőnél keszen: 1) *Temploban mondandó ünnepi imádságok*. Első rész: Közönséges vasárnapu, különös ünnepi, esztendőnkent előforduló alkalmatossági, természeti vagy idej, és rendkívüli imádságok. Második rész: katechismusi, de más alkalmatosságokon is, a' predikációk' materiai szerint, mind delelőt, mind delutan használható imádságok. — 2) *Egyházi beszédek és imádságok*, a' lelkipasztornak a' cathedrai tanításokon kívül való vallásos foglalatosságaiában. Első rész, mellyben vannak a' *Temploban*, úgymint a' sákramentumok' kiszolgáltatásakor, confirmatiokor, házassági összekötteteskor, stb mondandó beszédek és imádságok. Második rész: mellyben vannak a' *Temploban kívül*, úgymint a' betegek, rabok, 's táborban a' hadi sereg előtt mondandó beszédek és imádságok. — 3. A' keresztény vallás, a' heidelbergai katechismus szerint, 52 predikációban előadva.

Nyomatik Budán a' magyar kir. egyetem' betűivel.

Előfizetési felszólítás

„*Remény*“ címü zsebkönyvre.

Fájdalommal érezvén, hogy egész Erdélyben e' szellemdús honocskában, egyetlen szép literaturai almanach sinez folyamathban, a' „*REMÉNY*“ címü zsebkönyv szerkesztését és kiadását átvevém, 's munkatársakul a' két Magyarhon minden szépliteraturait felszólítám. Felszólításom nem hangzott el gyümölcstelen. Darabok tekintetében a' „*REMÉNY*“ megjelenhetese már is biztosítva: de még egy körülménytől elhatározottan függ elete. 's ez a' kiadási költség. Hogy e' részben is némileg biztosított legyek, 's a' teendő költségben, kölcsinra nézve illő arányt tarthassak: másfelül a' közönség is olesobbán, 's a' felrefekvő helyeken lakók bizonyosabban és hamarabb elláttassanak, előfizetés újat veltem czélszerűnek. Teljes bizalommal felszólítom azért nemzeti literaturánk minden pártolót előfizetésre. — Emlitem már, hogy Erdélyben, hol annyi talentum holt el eddig fejletlenül, ez egyetlen szépliteraturai zsebkönyv. ennel fogvást ügye közügy; de helybeli körülményink közt kételhetőleg, mind belbees, mind kölcsin által arra igyekszendem, hogy a' valóban csekely előfizetési ár ne legyen aldozat. Előfizetési ára e' mintegy 12 ivre terjedő zsebkönyvnek velinen, két aczélmetszetü szép keppel, pompás kötetben 3 rf.; esinos keménykötetben angol-vászon boritekkal 1 rf. 30 kr.; nyomtatópapirosan kepek nélkül, brosch. kötetben szmes boritekkal 50 kv pengő. Megjelenik f. 1840dik évi februariusban. Az előfizetes nyitva áll Bécsben: Biro Miklós, és Gerold; Magyarországhban pedig Pozsonyban: országy. követ Pulszky Ferencz, és Wigand, Pesten, Eggenberger es Heckenast, Debreczenben: Péczely Jozsef és Csáthy Lajos, Pápan: Tarczay Lajos, Temesvárott: Ormos Zsigmond uraknál. Kiket, tapasztalt buzgóságok által bátorítva, ezennel is tisztelettel kerek a' lelkes pártolásra. előfizetesbeszedésre, 's árának biztos alkalomtól hozzam Kolozsvarra v. Tilsch es Stein könyv-árusokhoz szállítására. — A' fentiszteltéken kívül a' literatura minden barati faradozások által érdemlett halara fognak kötelezni. Tíz példányra egyfelül ajánltatik. Ujtom felszólításom a' két haza t. iroihoz is, kik még darabjaikkal szerencsesíteni sziveskedendők, meltoztassanak azokat hova hamarabb hozzam küldeni.

Szentiványi Mihály,
a' „*Remény*“ szerkesztője.

A' Kisfaludy-Társaság

holnapután, vagyis esőtörtökön, febr. 6. dél előtti 10 és fél órakor tartja harmadik közülését a' magyar academia teremében (Urak' utcájá, Trattner-Károlyi-ház, 612 sz., első emelet), mellyre a' literatura' minden barátai szivesen megvannak hívva.

Asszonyságoknak külön hely beszen hagyva.

Fáy András, igazgató.

AZ
Pest
Tur
roly'
társas
előtti
szám
rujáb
kező
A
ga eg
ne tis
ra ad
élnék
's jöz
kor a
a' ner
csét i
lamel